

Grono

PISMO LUBUSKICH NAUCZYCIELI

KWARTALNIK • NR 3 (19)/2024 (WRZESIEŃ)

ISSN 2658-042X

*„Szkoła nie polega na napełnianiu wiadra,
ale na rozpalaniu ognia” William Butler Yeats*

Szanowni Państwo Dyrektorzy i Nauczyciele,

po słonecznych wakacjach wrzesień zapukał do drzwi niezwykle szybko. Cieszę się, że będziemy Państwa gościć znowu w progach Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze. Jak co roku przygotowaliśmy niezwykle bogaty wachlarz różnorodnych form doskonalenia, w tym szkolenia, warsztaty, realizowane także w Waszych przedszkolach, szkołach i placówkach, seminaria projektowe, konferencje czy spotkania metodyczne. Będziemy Państwa wspierać w codziennej, czasami niezmiernie trudnej, ale jednocześnie najpiękniejszej profesji świata - w byciu nauczycielem, wychowawcą, który kształtuje od najmłodszych lat kolejne pokolenia. Chcemy Państwu towarzyszyć w trakcie procesu dydaktyczno-wychowawczego, realizacji podstawy programowej z wykorzystaniem metod aktywizujących i nowoczesnych technologii, działań ukierunkowanych na poprawę jakości i efektywności kształcenia, wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz motywowania ich do nauki, a także budowania relacji i dobrej współpracy z rodzicami. Pomożemy „odczarować” skróty związane ze Zintegrowanym Systemem Kwalifikacji (ZSK, ZSU i BCU), zmodyfikować bądź opracować programy nauczania, spojrzeć edukacyjnie na doradztwo zawodowe, zmodyfikować organizację kształcenia zawodowego.

Dzięki współpracy z naszymi nauczycielami konsultantami oraz nauczycielami doradcami metodycznymi pozyskacie narzędzia do realizacji Waszych celów i zamierzeń dydaktycznych, ale także inspirację do podejmowania nowych, kreatywnych wyzwań edukacyjnych.

Istotnym elementem Państwa codziennych wyzwań jest obecnie praca w klasach wielokulturowych, w tym z dziećmi z doświadczeniem migracyjnym, w szczególności z Ukrainy. W związku z tym, oprócz kontynuacji autorskiego programu „Pomagamy dzieciom z Ukrainy. Narzędziownik nauczyciela i wychowawcy”, przygotowaliśmy publikację pt. „Narzędziownik. Zbiór scenariuszy zajęć dla nauczycieli uczących dzieci z Ukrainy”, która będzie dostępna w formie zwartej publikacji papierowej oraz online. Drugą niespodzianką jest wydanie publikacji pt. „Bajkowisko. Mosty przyjaźni, braterstwa i odrobiny magii, czyli historie dla dzieci i młodzieży przez dorosłych napisane”. Wśród autorów bajek są m.in. Izabela Ziętka - Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej, Mariusz Biniewski - Lubuski Kurator Oświaty, Gabriela Olszowska - Małopolska Kurator Oświaty, prof. dr hab. Mirosława Nowak-Dziemianowicz - Uniwersytet Wrocławski, prof. dr hab. Anna Sowińska - propagatorka Planu Daltońskiego, czy Jakub Tylman - dyrektor „Kolorowej szkoły” w Śremie. Oba wydawnictwa są przygotowane w dwóch wersjach językowych: w języku polskim oraz ukraińskim. Mamy nadzieję, że pomogą one Państwu w trudach codziennej pracy z różnorodną, wielokulturową grupą, uczniów.

Nowy rok szkolny to także dla naszego Ośrodka czas nowych wyzwań. Z przyjemnością informujemy, że od 1 września rozpoczynamy realizację projektu „Profesjonalny nauczyciel. Kompetentny uczeń. Edukacja wobec wyzwań przyszłości poprzez podnoszenie umiejętności”, finansowanego ze środków Unii Europejskiej.

W NUMERZE M.IN:

- ★ MUTYZM WYBIÓRCZY ★ METODA PROJEKTU ★ PLAN DALTOŃSKI★
- ★ TABLICA PEDAGOGA SZKOLNEGO - TIK ★
- ★TERAPIA RĘKI POTRZEBNA OD ZARAZ ★

→ cd. na str. 2

W NUMERZE 3 (19)/2024 (WRZESIEŃ)

- **ZAPROSZENIE DO OŚRODKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI** 1
Marzena Pulik-Sowińska
- **MUTYZM WYBIÓRCZY W DIAGNOZIE i TERAPII** 3
dr Regina Korzeniowska
- **METODA PROJEKTU W ROZWIJANIU KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH DZIECI NA PIERWSZYM ETAPIE EDUKACYJNYM** 5
Emilia Jachimowicz
- **PROJEKT „Z DARAMI NATURY...” - AKTYWIZACJA POZNAWCZA DZIECI** 6
Sylvia Jędrzejczak
- **PLAN DALTOŃSKI W PRZEDSZKOLU** 8
Anna Skrzypczak-Mamet
- **UCZEŃ Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ** 11
dr Regina Korzeniowska
- **PRACA Z UCZNIEM Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ - REFLEKSJE OLIGOFRENOPEDEGOGA** 12
Dorota Tyborowska
- **METODY AKTYWIZUJĄCE W INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ** 14
Barbara Hausmann
- **INTERAKTYWNA TABLICA - TIK W PRACY PEDAGOGA SZKOLNEGO** 16
Agnieszka Puchalska
- **TERAPIA RĘKI - POTRZEBNA OD ZARAZ** 17
Anna Woźnicka
- **LAPBOOK - CIEKAWA METODA NA LEKCJĘ** 18
Małgorzata Ewa Szostak
- **TERAPIA PEDAGOGICZNA - ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE** 20
Opracowała Marta Bensch

PISMO LUBUSKICH NAUCZYCIELI „GRONO”

- Redaktor naczelna: *Ewa Duma*
- Kolegium redakcyjne: *Lidia Bugiera, dr Katarzyna Kochan, dr Regina Korzeniewska, Lucyna Miś-Ciągło;*
współpraca: zespół konsultantów i doradców metodycznych
- Projekt logo oraz czasopisma, redakcja i skład:
Ewa Duma
- Wydawca: *Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze*
- Adres wydawcy/redakcji: *65-031 Zielona Góra, ul. Fryderyka Chopina 15a; tel.: 68 328 64 20;*
- **e-mail:** *E.Duma@odn.zgora.pl*

→ *cd. ze str. 1*

Przygotowaliśmy dla Państwa realizację cyklu przedsięwzięć edukacyjnych, między innymi szkolenia poświęcone projektom interdyscyplinarnym, rozwijanie kompetencji przyszłości, mobilne doradztwo metodyczne, kursy dla przyszłych coachów, tutorów i mediatorów, dedykowane konferencje oraz seminaria wyjazdowe.

Kontynuujemy realizację projektu „Umiejętności tworzą możliwości”, w ramach którego, w bieżącym roku szkolnym, planujemy finalizację budowy Lubuskiego Portalu Informacji Zawodowych „Generacja-L”, rozpoczęcie prac nad tworzeniem Wirtualnego Miasteczka Zawodów, poprzedzone spotkaniami w parkach technologicznych oraz u innowacyjnych pracodawców województwa lubuskiego, a także w szkołach kształcących w zawodach, podczas których przedstawione zostaną formy współpracy szkół z pracodawcami, a które następnie zostaną Państwu udostępnione w formie materiałów multimedialnych.

Niezwykle istotnym zadaniem jest popularyzacja STEAM. W dalszym ciągu będziemy gościć w Państwa szkołach i lokalnych społecznościach z niezwykłymi warsztatami STEAMowymi dla Małych i Dużych, podczas których pokażemy, jak przyjemnie i niezwykle aktywnie można przyswajać wiedzę i umiejętności z matematyki, inżynierii, technologii i sztuki. Przed nami również duże wydarzenie naukowe - „Lubuska Noc Kosmiczna”, która odbędzie się już 4 października 2024 r.

Kontynuując koncepcję „Bliżej szkoły-bliżej nauczyciela” proponujemy Państwu nasz nowy program „Opiekun sukcesu - razem ku lepszemu szkole”, którego głównym celem jest indywidualna opieka i wsparcie przez pracownika pedagogicznego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze, skierowane do Waszych przedszkoli, szkół i placówek. Zapraszamy Państwa Dyrektorów do zapoznania z jego założeniami - szczególnie niebawem na naszej stronie internetowej.

Jesteśmy otwarci na Państwa propozycje i zgłoszenia, które będziemy starali się jak najpełniej realizować aby zaspokajać Wasze potrzeby, bo przecież „Nauczyciel to jedna z najbardziej wyjątkowych postaci na całym świecie, bo któż inny mógłby każdego dnia ofiarowywać to, co w nim najlepszego, cudzym dzieciom?” (Deanna Beisser)

Serdecznie Państwa zapraszamy do uczestnictwa

*Marzena Pulik-Sowińska
Edyta Paczkowska*

Marzena Pulik-Sowińska – dyrektor w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze (do 31.08.2024 r.)

Edyta Paczkowska – wicedyrektor w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze

MUTYZM WYBIÓRCZY W DIAGNOZIE i W TERAPII

dr Regina Korzeniowska

5 czerwca 2024 r. Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze zaprosił dyrektorów i nauczycieli szkół i placówek oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych na Konferencję Wojewódzką *Mutyzm wybiórczy wyzwaniem w diagnozie, w terapii, w pracy nauczyciela*. Przedsięwzięcie współtworzyli Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna we Wschowie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Nowej Soli oraz Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży w Zaborze. Patronat honorowy nad konferencją objął Lubuski Kurator Oświaty Mariusz Biniewski. Wśród gości byli również Podsekretarz Stanu w MEN Izabela Ziętka (on line) oraz Wicewojewoda Lubuski Tomasz Nesterowicz.

W konferencji, która odbyła się w Regionalnym Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze, uczestniczyły 62 osoby, zainteresowane doskonaleniem zawodowym w zakresie organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z mutyzmem wybiórczym, a także poszukujących skutecznych rozwiązań w zakresie pracy edukacyjnej i wychowawczej z tą grupą. Spotkanie stało się również platformą do wymiany doświadczeń i dzielenia się przykładami dobrych praktyk w zakresie mutyzmu wybiórczego.

Konferencję prowadzili dr Regina Korzeniowska - nauczyciel konsultant ODN i dr Paweł Zapeński - dyrektor PPP w Nowej Soli. Oficjalnego otwarcia dokonała Marzena Pulik-Sowińska, dyrektor ODN w Zielonej Górze podkreślając znaczenie problematyki mutyzmu wybiórczego jako wyzwania, z którym zmagają się nauczyciele szkół i placówek. Jednocześnie zapewniła, że zielonogórska placówka doskonalenia nauczycieli wspomaga nauczycieli i dyrektorów szkół w obszarze specjalnych potrzeb edukacyjnych, w tym w zakresie mutyzmu wybiórczego, podejmując działania rozwijające umiejętności rozpoznawania potrzeb uczniów i pomagając w planowaniu adekwatnego do tych potrzeb wsparcia.

Wicewojewoda Tomasz Nesterowicz zapewnił o otwartości na potrzeby osób z trudnościami edukacyjnymi i wychowawczymi oraz gotowości do podejmowania różnorodnych przedsięwzięć służących poprawie funkcjonowania dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej Izabela Ziętka (w formie on line) opowiedziała o pracach Ministerstwa na rzecz uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z mutyzmem wybiórczym, jednocześnie podkreślając rolę poradni psychologiczno-pedagogicznych w diagnozowaniu mutyzmu wybiórczego oraz wspieraniu nauczycieli szkół i placówek w zakresie pracy edukacyjnej i terapeutycznej. Ponadto podczas konferencji omówiono następujące tematy:

- Mutyzm wybiórczy z perspektywy medycznej - dr n. med. Przemysław Zakowicz, zastępca dyrektora ds. medycznych CLDiM Zabór, kierownik Oddziału Psychiatrycznego dla Dzieci i Młodzieży CLDiM Zabór;
- Wielopostaciowość mutyzmu wybiórczego a jego terapia - Aneta Kiepiela-Koperek, dyplomowany logopeda, neuro-logopeda, pedagog, terapeuta i diagnosta mutyzmu wybiórczego;
- Mutyzm wybiórczy - nieśmiałość, manipulacja czy zanurzenie? Konteksty pracy w poradni psychologiczno-pedagogicznej - Iwona Tudorow-Kubicka, pedagog w PPP w Nowej Soli;
- Rola poradni psychologiczno-pedagogicznej we wspomaganie uczniów z mutyzmem wybiórczym - doświadczenia specjalistów - Wioleta Szyguła, dyrektor PPP we Wschowie.

WAŻNA INFORMACJA

Marzena Pulik-Sowińska, pełniąca do 31 sierpnia br. funkcję dyrektora Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze, z dniem 1 września 2024 roku została powołana przez Minister Edukacji Barbarę Nowacką na stanowisko Lubuskiego Wicekuratora Oświaty.

W związku z powyższym obowiązki dyrektora Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze powierzono dr. Pawłowi Zapeńskiemu.

...O MUTYZMIE WYBIÓRCZYM

W szkołach coraz częściej pojawiają się uczniowie z mutyzmem wybiórczym. Dane epidemiologiczne wskazują, że mutyzm wybiórczy dotyka coraz liczniejszą grupę dzieci, a to oznacza, iż należy zapewnić im adekwatną pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Jednak w polskiej literaturze niewiele jest opracowań, które dotyczą problematyki mutyzmu wybiórczego u dzieci i młodzieży z perspektywy praktyki pedagogicznej, a jednocześnie dają konkretne wskazówki do pracy.

Mutyzm wybiórczy (selektywny) to niepodjęcie przez ucznia aktywności werbalnej w wybranych sytuacjach społecznych, co z kolei uniemożliwia osiągnięcie sukcesów edukacyjnych i przede wszystkim zakłóca funkcjonowanie emocjonalno-społeczne. Ponadto pewne symptomy wskazujące na mutyzm wybiórczy są często bagatelizowane lub mylone z innymi trudnościami rozwojowymi, dlatego wczesna i trafna diagnoza jest podstawą wsparcia¹.

Mutyzm wybiórczy w klasyfikacji zaburzeń psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (DSM-5) został przypisany do kategorii zaburzeń lękowych, rozpoznawanych w okresie niemowlęcym, dzieciństwie lub okresie dojrzewania. Charakterystyczne objawy wg tej klasyfikacji to: brak mówienia, który jest obserwowany wyłącznie w określonych sytuacjach, natomiast w środowisku komfortowym dla dziecka występuje mowa; trudności w osiągnięciu sukcesów edukacyjnych na skutek problemów związanych z zaburzeniem; okres powstrzymywania się od aktywności werbalnej przekracza jeden miesiąc; dziecko zna i rozumie język; zahamowań występujących w zakresie aktywności werbalnej nie można wyjaśnić poprzez towarzyszące zaburzenia komunikacyjne, takie jak np. jękanie lub inne wady wymowy².

Problematyka mutyzmu wybiórczego wymaga od nauczycieli, szczególnie specjalistów, determinacji w poszukiwaniu skutecznych sposobów na rozpoznawanie potrzeb uczniów, a następnie planowanie efektywnych działań. Niezbędne jest doskonalenie własnych kompetencji zawodowych i warsztatu pracy, aby zapewnić odpowiednie wsparcie.

Więcej informacji na temat mutyzmu wybiórczego można znaleźć w literaturze, a planując pracę z uczniami warto nawiązać współpracę ze specjalistami w poradni

Uczestnicy konferencji w ankietach ewaluacyjnych wyrazili bardzo pozytywne opinie na temat prezentowanych zagadnień, deklarując swój udział w kolejnych wydarzeniach o podobnej problematyce.

Przedsięwzięcie stanowi ważny punkt w kalendarzu form doskonalenia realizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze. Podjęta tematyka jest ważna i nie należy do łatwych. Dlatego warto podejmować podobne działania, które nie tylko dostarczają wiedzy merytorycznej i wzbogacają warsztat pracy nauczyciela, ale przede wszystkim motywują do własnego doskonalenia się i poszukiwania skutecznych rozwiązań w pracy pedagogicznej z uczniami o różnych trudnościach i problemach.

Obsługę organizacyjną uczestników zapewнили pracownicy Biura Obsługi Klienta oraz kierownik gospodarczy Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze, którym serdecznie dziękujemy za zaangażowanie w realizację przedsięwzięcia.

Fot. z archiwum Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze; fot. górna: wystąpienie pedagog Iwony Tudorow-Kubickiej z PPP w Nowej Soli; fot. dolna: wystąpienie Wiolety Szyguły, dyrektor PPP we Wschowie; przy stoliku siedzą – prowadzący konferencję dr Regina Korzeniowska i dr Paweł Zapeński

¹ E. Kos, *Mutyzm wybiórczy – symptomatologia i czynniki predysponujące do ujawnienia się objawów zaburzenia u dzieci*, „Psychiatria i psychologia kliniczna”, Nr 22(1) z 2022, s. 62–66.

² *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM-V*, American Psychiatric Association, 2013.

psychologiczno-pedagogicznej i skorzystać z literatury m.in.:

- Z. Tarkowski, A. Kiepiela-Koperek, *Wielopostaciowość mutyzmu wybiórczego a jego terapia*, *Logopedia*, nr 47(2)/2018
- M. Bystrzanowska, *Mutyzm wybiórczy. Poradnik dla rodziców, nauczycieli i specjalistów*, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2017
- Red. M. Andrzejewska, *Mutyzm wybiórczy. Praktyczny przewodnik*, Wydawnictwo CTM, 2023,
- M. Cabała, K. Szyszka, J. Bała, K. Giese-Szczap, *Mutyzm wybiórczy w praktyce terapeutycznej. Terapie szyć na miarę*, Oficyna Wydawnicza Impuls, 2022,
- A. Bawolska-Piszczałowska, *Dziecko z mutyzmem wybiórczym – charakterystyka zjawiska oraz sposoby przeciwdziałania trudnościom*, „*Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej*” nr 33/2019,
- B. Ołdakowska-Żyłka, K. Grąbczewska-Różycka, *Mutyzm wybiórczy. Strategie pomocy dziecku i rodzinie*, Wydawnictwo Difin, 2017,
- E. Kos, *Mutyzm wybiórczy – symptomatologia i czynniki predysponujące do ujawnienia się objawów zaburzenia u dzieci*, „*Psychiatria i psychologia kliniczna*”, nr 22 (1)/2022,
- E. Kos, *Procedura identyfikacji mutyzmu wybiórczego i jego podstawowych typów jako fundament wsparcia rozwoju emocjonalno-społecznego dziecka*, „*Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej*” nr 43/2021,
- R. Marciniak-Firdza, *Diagnozowanie dziecka/ucznia z mutyzmem wybiórczym*, „*Logopaedica Lodziensia*” nr 4/2020,
- A. Pałac-Nożewska, *Efektywne metody pracy z dzieckiem z mutyzmem wybiórczym*, „*Zagadnienia Społeczne*”, nr 1 (17)/2022

dr Regina Korzeniowska – nauczyciel konsultant
w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze;
fot. archiwum ODN

METODA PROJEKTU W ROZWIJANIU KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH DZIECI NA PIERWSZYM ETAPIE EDUKACYJNYM

Emilia Jachimowicz

Jedną z ważniejszych umiejętności w życiu każdego człowieka jest nawiązywanie skutecznych interakcji z otoczeniem, czyli nabywanie kompetencji społecznych. Uczymy się ich już w bardzo wczesnym wieku, ponieważ są one niezbędne do zakomunikowania naszych podstawowych potrzeb, np. głodu, pragnienia czy potrzeby emocjonalne. Dzieci na pierwszym etapie edukacyjnym kontynuują naukę umiejętności interpersonalnych podczas zajęć lekcyjnych, przerw oraz innych działań dydaktycznych czy wychowawczych. Nauczyciel pełni w tym procesie rolę osoby modelującej zachowanie

uczniów oraz wspierającej cały proces co może się okazać szczególnie trudne do zrealizowania w klasach integracyjnych przy współdziałaniu dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Jedną z możliwości zapewnienia odpowiednich warunków ku temu jest właściwie wykorzystana metoda projektu. Zarówno dorosły badacz jak i małe dziecko pragną odkrywać mechanizmy rządzące środowiskiem, w którym żyjemy. Warto wykorzystać dziecięcą ciekawość i zaspokoić tę potrzebę organizując odpowiednie zajęcia. W swojej pracy w klasie pierwszej integracyjnej wdrożyłam w życie projekt o nazwie *Młody eksperymentator*. W celu uatrakcyjnienia zajęć nawiązałam współpracę z Uniwersytetem Zielonogórskim co zaowocowało przeprowadzeniem zajęć o ustalonej wcześniej tematyce przez pracownika uczelni. Podczas projektu uczniowie mieli możliwość obserwowania doświadczeń z zakresu fizyki, jak również eksperymentowali samodzielnie pozostając pod opieką nauczycieli.

Powyższe działania nie tylko oddziaływały wielozmysłowo na podopiecznych, ale również kształtowały ich umiejętności społeczne. Aby móc przeprowadzić jakiegokolwiek działania należało najpierw wprowadzić obowiązujące zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, a w trakcie trwania zajęć wielokrotnie je przywoływać i przypominać, a także zadbać o ich konsekwentne przestrzeganie.

Niezwykle ważnym czynnikiem była nauka umiejętności aktywnego słuchania drugiej osoby jako przejawu wzajemnego szacunku. Zdolność powstrzymania się od osądzania wypowiedzi innych uczestników czy akceptowanie różnych punktów widzenia tego samego zdarzenia są istotne i niezbędne w budowaniu głębszych relacji z rówieśnikami. Pomagają także zrozumieć emocje i potrzeby innych osób, a w przyszłości mogą znacznie ułatwić uczestniczenie w życiu społecznym.

Zajęcia te stanowiły doskonały trening umiejętności komunikacyjnych. Uczniowie nawiązywali relację z nauczycielem prowadzącym, jednocześnie mogąc wymieniać spostrzeżenia między sobą. Dodatkowym elementem treningu była obecność drugiej klasy integracyjnej, co wpływało na rozszerzenie zakresu oddziaływań interpersonalnych. Obserwując tok zajęć można było dostrzec, jak w pewnym momencie uczniowie zaczynają w naturalny sposób nawiązywać kontakt z osobą prowadzącą zajęcia, zgłaszać chęć asystowania podczas eksperymentu czy udzielać odpowiedzi na zadawane pytania. Skupienie na obserwowanym doświadczeniu i związane z nim pozytywne emocje sprzyjały podejmowaniu

prób werbalizacji swoich odczuć i obserwacji u dzieci z afazją oraz wadami wymowy. Dzieci czuły się zrelaksowane przez co mniej uwagi poświęcały swoim niepełnosprawnościom i barierom, które w innych sytuacjach potrafią zdominować ich zachowanie. Dodatkowym atutem była możliwość pracy nad używanymi przez uczniów zwrotami grzecznościowymi.

Podczas zajęć warto również zadbać o to, aby każdy uczeń miał możliwość wzięcia aktywnego udziału w wykonywanych zadaniach, co wpływa na odczucie satysfakcji z osiągnięcia sukcesu, kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie oraz budowanie poczucia własnej wartości. Takie działania zaspokoją także potrzebę bycia ważnym, dostrzeżonym w grupie przez dorosłą osobę, ponadto uczą, że warto poczekać na swoją kolej, gdyż wówczas całe zainteresowanie grupy rówieśniczej zostanie skierowane na wybranego ucznia. Radość dziecka z wypełnionego dobrze zadania z pewnością przełoży się na jego większą otwartość na nowe wyzwania; może pomóc zmniejszyć lub nawet przezwyciężyć lęk społeczny w przypadku dzieci wycofanych i nieśmiałych, wspierając ich adaptację środowiskową. Nauczyciel w takiej sytuacji może, poprzez obserwację zachowań uczniów, dokonywać ewaluacji podjętych przez niego działań i wyciągać wnioski oraz wprowadzać niezbędne modyfikacje zajęć, aby osiągać jeszcze większe sukcesy w pracy z dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

fot. archiwum własne autorki artykułu; dzieci biorą udział w eksperymentach i doświadczeniach

Eksperymenty oraz doświadczenia obserwowane przez dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wpływają na rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego, złożonego procesu rozpoczynającego się od analizy relacji między danymi zdarzeniami. Uczeń nabywa umiejętności rozumienia, w jaki sposób konkretne czynności prowadzą do określonych konsekwencji, a także zdobywa wiedzę na temat prognozowania skutków podjętych działań. Dzięki temu dziecko uczy się podejmowania bardziej świadomych decyzji co ułatwi mu w przyszłości funkcjonowanie w środowisku rówieśniczym, a w późniejszym czasie również w społeczeństwie.

W świetle powyższych rozważań możemy stwierdzić, że metoda projektu zawierająca elementy doświadczalne czy eksperymentalne z zakresu fizyki bardzo dobrze nadaje się do kształtowania u dzieci w wieku wczesnoszkolnym takich kompetencji społecznych jak umiejętność komunikacji, w tym: umiejętność aktywnego słuchania, przestrzeganie ogólnie przyjętych zasad, rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego. Daje również możliwość wyrażania swoich myśli oraz budowania poczucia własnej wartości. Zaspokajają potrzeby emocjonalne dziecka oraz naturalną ciekawość poznawczą, a także pogłębia wiedzę o otaczającym świecie. Poprzez feedback i refleksję nauczyciel dostarcza podopiecznym konstruktywnej informacji zwrotnej, dzięki czemu dziecko rozwija swoje umiejętności i modyfikuje swoje zachowanie.

Emilia Jachimowicz - nauczycielka współorganizująca kształcenie i nauczycielka fizyki - Zespół Edukacyjny nr 6 w Zielonej Górze;

PROJEKT „Z DARAMI NATURY ŚWIAT NIE JEST PONURY” - AKTYWIZACJA POZNAWCZA DZIECI

Sylwia Jędrzejczak

Aktywizacja poznawcza najmłodszych dzieci w przedszkolu jest kluczowa dla ich wszechstronnego rozwoju. W okresie wczesnego dzieciństwa mózg jest najbardziej podatny na naukę³. W związku z tym odpowiednie metody i formy pracy mogą znacząco wpłynąć na rozwój kompetencji kluczowych. Rozwijanie ich u dzieci w wieku przedszkolnym to proces, który wymaga różnorodnych działań.

³ R. Michalak, „Big bang” ontogenezy – doświadczenia okresu płodowego i dziecięcego jako fundament rozwoju człowieka, „Studia Pedagogiczne”, T. LXVIII/2015 s. 195-201.

Angażowanie małych dzieci w zabawy dydaktyczne, zabawy językowe, wykorzystywanie naturalnych okazji i bezpośredni kontakt z naturą sprzyjają rozwijaniu umiejętności językowych, społecznych i osobistych, a także uczą współpracy, rozwijają wyobraźnię i szacunek do przyrody. Interaktywne i angażujące zajęcia pomagają w naturalny sposób wprowadzać dzieci w świat liter i liczb, czyniąc naukę przyjemną i efektywną. Zabawy matematyczne to dobre narzędzie do nauczania przez doświadczenie. Jako narzędzie dydaktyczne możemy wykorzystać dary jesieni, które wzbogacą proces nauczania, czyniąc go bardziej angażującym i praktycznym. Jesienne skarby, takie jak kasztany, żołądź, liście, patyczki, kora, mech czy dynie, stanowią doskonały materiał do wprowadzenia podstawowych pojęć matematycznych. Tego rodzaju zajęcia angażują zmysły, rozwijają umiejętności motoryczne oraz uczą współpracy. Edukacja matematyczna staje się dzięki temu bardziej atrakcyjna, przygotowując dzieci do dalszego kształcenia w sposób naturalny i przystępny. Takim działaniom sprzyja realizacja różnych projektów edukacyjnych, poprzez które dzieci uczą się, bawią i rozwijają kompetencje osobiste (np. samodzielność, wiara we własne możliwości, motywacja do pracy) i społeczne (np. kontakty z rówieśnikami, umiejętności językowe, współpraca z innymi).

Jednym z takich przedsięwzięć była realizacja ogólnopolskiego projektu edukacyjnego „Z darami natury świat nie jest ponury”, poprzez który dzieci „weszy” w świat nauki, jednocześnie stając się aktywnymi uczestnikami życia społecznego i przyrodniczego. Podczas zajęć dydaktycznych wprowadzałam dzieci w „świat sztuki”

rozwijając kreatywność i kompetencje osobiste. Wzbogacałam zajęcia z dziećmi o różne formy ekspresji artystycznej, w szczególności:

- zajęcia plastyczno-sensoryczne, m.in. zabawy rozwijające zmysły, doświadczanie manipulowania różnorodnymi materiałami, w tym o różnych teksturach, kształtach, dźwiękach i zapachach, wykorzystywanie różnorodnych technik plastycznych, tj. rysowanie – kredkami ołówkowymi, świecowymi, pastelowymi; malowanie farbami plakatowymi, kostkami lodu, pastą do zębów, węglem, cukrem i barwioną solą, kolorową pianą; stemplowanie (np. dłońmi, paluszkami, stopami, patyczkami higienicznymi, gąbkami, widelcami plastikowymi); wydzieranki; wyklejanki; lepienie z plasteliny, modeliny i masy solnej, itd.);
- zajęcia muzyczne i muzyczno-ruchowe – wykorzystywanie muzyki współczesnej, klasycznej, przebojów dziecięcych, przebojów z dawnych lat, muzyki ludowej, muzyki tradycyjnej z innych krajów, wykorzystanie instrumentów w zabawach, a także muzykowanie do różnych utworów;
- zajęcia taneczne – nauka prostych układów choreograficznych do takich utworów jak np. „Chocolate”, „Śpiewające Brzdące”, „Papaya i Minions”.

Zajęcia z uwzględnieniem powyższych elementów stały się dla dzieci atrakcyjniejsze i ułatwiały naukę wprowadzanych treści. Ponadto wykorzystywano rekwizyty i prowadzono działania takie jak np. zajęcia teatralne, foto-budki, zajęcia przedświąteczne – choinka i ozdoby

fot. archiwum własne autorki artykułu; na fotografiach utrwalono zajęcia plastyczno-sensoryczne, podczas realizacji projektu edukacyjnego „Z darami natury świat nie jest ponury” z udziałem dzieci

choinkowe, baze kotki, pisanki, kartki świąteczne, wspólne wyciskanie soku marchwiowego za pomocą sokowirówki i degustacja, przygotowanie sałatki owocowej, kwiatowych obrazków z nasion (słonecznik, dynia), oraz „Przedszkolnego Ogródka Stokrotek” - wspólne sianie owsa na ziemi i rzeżuchy na wacie oraz obserwacja procesu ich wzrostu, rozmowa na temat tego, co jest potrzebne do życia roślinom.

Należy podkreślić, że współpraca ze środowiskiem lokalnym w przedszkolu to istotny element efektywnego procesu edukacyjnego, który przynosi liczne korzyści dla dzieci, nauczycieli, rodziców oraz całej społeczności. Tworząc wspierające środowisko na bazie wzajemnego zaufania i szacunku sprzyjamy wszechstronnemu rozwojowi dzieci i wzbogacamy ich doświadczenia a jednocześnie dajemy szansę sukcesu edukacyjnego i społecznego.

*Sylwia Jędrzejczak - nauczycielka edukacji przedszkolnej
Zespół Edukacyjny w Lubięcinie;*

PLAN DALTOŃSKI W PRZEDSZKOLU

Anna Skrzypczak-Mamet

Po co nam plan daltoński w przedszkolu? By kształtować całość z różnorodności i pielęgnować indywidualność w całości...

Jakiś czas temu w przestrzeni publicznej można było zobaczyć spot kampanii społecznej pod tytułem „Orzeł czy nieto” Fundacji Rodzice Przyszłości. Widzieliśmy codzienne scenki, w których to reakcja i słowa dorosłego kształtują poczucie, lub brak poczucia własnej wartości młodego człowieka. Spot kończył się zdaniem: *Kiedyś twoje dziecko rozwinie skrzydła, od ciebie zależy, czy będzie*

⁴ Film kampanii społecznej Fundacji Rodzice Przyszłości pt. „Orzeł czy nieto”, 2013 r.

*latać.*⁴ Kampania ta w sposób bardzo obrazowy ukazała wpływ, jaki my dorośli – rodzice i nauczyciele mamy na przyszłość dzieci, a z którego nie do końca zdajemy sobie sprawę. Podkreślam – my do-rośli, nie tylko my rodzice.

Kiedy przypomnimy sobie moment, w którym sami przekraczaliśmy próg przedszkola, czy szkoły podstawowej, w większości pojawi nam się obraz „naszej pani”. Być może pamięta-my, jak wyglądała, jakie miała powiedzonka, zwyczaję. To, co istotne „nasza pani” zawsze miała rację. Dla dzieci dzisiaj – także ją ma, nawet, gdy jej nie ma... To, co i jak powie nauczyciel w przedszkolu w oczach dziecka i grupy, jest prawdą. Świadomość tej „supermocy” dorosłego jest bardzo ważna, bowiem w ślad za nią idzie ogromna odpowiedzialność. Każdorazowa, codzienna decyzja nauczyciela – po co wchodzę do sali, jak przygotuję przestrzeń, jakie stworzę warunki, co dziś robimy, co zaproponuję i jaki świat pokażę – przede wszystkim sobą, jest kluczowa dla rozwoju psychicznego dziecka.

Plan daltoński, czyli koncepcja pracy stworzona przez amerykańską nauczycielkę Helen Parkhurst ponad sto lat temu jest aktualna do dziś. Opiera się ona na czterech głównych filarach – samodzielności, współpracy, odpowiedzialności i refleksji.

Miejskie Przedszkole nr 18 w Zielonej Górze pracuje na kanwie tej koncepcji od siedmiu lat. Co ważne – wdrażamy ją powoli, systematycznie, drobnymi krokami. Nie da się zrobić dobrze, szybko i od razu tego, co mówią podręczniki i proponują szkoleniowcy. Co więcej – nie wszystko trzeba. Plan daltoński wymaga czasu, spokoju i przestrzeni na jego poznanie. Trzeba go poczuć i zrozumieć, by robić prawidłowo. Uczymy się, udoskonalamy, rozwijamy, modyfikujemy przyjęte rozwiązania, staramy się eliminować błędy. Dajemy czas i sobie, i naszym dzieciom.

Bazą naszych działań jest główna zasada, stworzona przez Helen Parkhurst, która brzmi: *Jeśli szanujemy dziecko i podążamy za jego możliwościami, to może ono zrobić więcej, niż od niego oczekujemy. A wszystko, co dziecko potrafi – nauczycielowi zrobić nie wolno.*⁵ Podkreślam ostatni zwrot – „nie wolno”. Nie – „nie powinien”, „nie może”, „nie jest wskazane”... Nam nie wolno robić tego, co może zrobić dziecko. Nie dlatego, że nie chcemy, ale właśnie dlatego, że je szanujemy i świadomie budujemy poczucie sprawstwa i własnej wartości.

⁵ Helen Parkhurst „Wykształcenie według planu daltońskiego”, Lwów-Warszawa 1928, <https://dalton.org.pl/helen-parkhurst-tworczyni-planu-daltońskiego/>

Podstawą koncepcji daltońskiej jest spotkanie ludzi, budowanie współpracy, relacji w szacunku i wzajemnej akceptacji, dawanie przestrzeni na samodzielność i poszukiwanie rozwiązań, ale i naturalne kształtowanie odpowiedzialności. Każdego dnia staramy się tworzyć takie środowisko, w którym dziecko uczy się siebie, poznaje swoje możliwości, pamiętając o tym, że nie wszyscy, nie to samo, nie tak samo, nie w tym samym czasie.

Na samym początku pracy z dziećmi planem daltońskim jest wizualizacja. Już Helen Parkhurst starała się zobrazować wszystko to, co nie musiało być wypowiedziane. Wychodzimy z założenia, że przestrzeń, jaką dysponujemy jest niemyim nauczycielem, dającym poczucie bezpieczeństwa i wsparcie. Stąd wiele instrukcji wykorzystywanych na co dzień, plan dnia, dyżury, narzędzia autorskie, powstające z potrzeb grupy. Pamiętamy o zasadzie sceny teatralnej – wszystko, co przedstawiamy dzieciom jest po coś, ma być potrzebne i użyteczne, nie ma tu miejsca na przypadkowość. Z moich obserwacji wynika, że mały człowiek w ciągu dnia przystaje przy planie i widzi, skoro był już na dworze, zjadł obiad i odpoczął, to następnym etapem będzie tak wyczekiwany przyjazd rodzica. Wszystkie tablice i pomoce muszą być dostępne dla dzieci, są zawieszane na „wysokości ich wzroku”, by mogły z nich rzeczywiście korzystać. Zmodyfikowaliśmy ustawienia mebli, w celu stworzenia stref i kątek zewnętrznych. Zależy nam bowiem na tym, by dzieci mogły swobodnie poruszać się po przedszkolu, po sali, a tym samym korzystać z różnych rodzajów aktywności. Wprowadzając nowy element do codziennego życia grupy, zawsze najpierw jest on szczegółowo omawiany z dziećmi. Nauczyciel tłumaczy, nawet każdego dnia podczas tzw. poranków daltońskich co do czego służy, jak będzie wyglądał dzień i realizacja dyżurów, odpowiada też na pytania dzieci, słucha ich propozycji, które następnie wprowadzane są do codzienności. Co najważniejsze – tymi z pozoru drobnymi zabiegami, tablicami, narzędziami budujemy w dziecku poczucie bezpieczeństwa i kształtujemy samodzielność.⁶

Gdy Helen Parkhurst wspominała początki swojej pracy, pisała: *Moje pierwsze kroki w nauczaniu wypadło mi stawiać w szkole wiejskiej, w której czterdzieścioro dzieci podzielone było na osiem stopni, czyli klas. Musiałam zatem dać zajęcia dla siedmiu klas, podczas gdy sama prowadziłam ustnie lekcję z ósmą. Przyszło mi wówczas na myśl, że najlepszym rozwiązaniem trudności będzie danie każdemu z uczniów jakiegoś zajęcia, nad którym by pracował aż do chwili, w której będę mogła osobiście skontrolować jego pracę. Aby się ten plan mógł*

udać, musiałam nakazać starszym dzieciom, żeby dopomagały młodszym.

Nauka współpracy, współdziałania i czerpania od siebie nawzajem to kolejny filar daltoński. Nie musimy lubić wszystkich, ale możemy się nauczyć z wszystkimi współpracować. Stąd proste rozwiązania – ciągle zmiany form pracy – w parach, w grupach, poznawanie siebie nawzajem, swoich możliwości i kompetencji.

Okazuje się, że można się porozumieć nawet z tą osobą, której aktualnie się nie lubi „najbardziej”. Stawiając przed dziećmi zadania daltońskie bardzo dbamy o ich różnorodność i atrakcyjność. Dużym wsparciem są instrukcje, które dają dzieciom poczucie bezpieczeństwa, ale i uczą etapowości wykonywania zadań, nie zabierając tym samym przestrzeni na kreatywność. Nie każde dziecko jest mistrzem prac plastycznych, czy konstrukcji z klocków, ale w każdej grupie jest ktoś, kto może pomóc, wesprzeć, doradzić. Dzieci rozwiązują zadania w grupach – dochodzą do wspólnych wniosków, szukają dróg kompromisu i porozumienia. Co więcej, na swoim poziomie świadomości próbują samodzielnie wyjaśniać konflikty. Nie podsycajemy rywalizacji, budujemy środowisko współdziałania, porozumienia i dialogu.

Dzieci bardzo poważnie podchodzą do kwestii wykonywania zadań daltońskich, ale też do dyżurów. Możliwość realizacji zadań, czy też odpowiedzialność za np. rozłożenie w danym dniu naczyń, zasunięcie krzesełek, sprawdzenie czystości, przygotowanie pomocy do zajęć, to duża odpowiedzialność, ale i ogromne poczucie sukcesu, pełnienie ważnej roli, docenienie starań. Bardzo rozwinęła się samoobsługa dzieci, potrafią one wywiązywać się ze swoich zadań, gospodarować czasem (tu przydaje się zegar daltoński), organizować przestrzeń wokół siebie, pomóc innym. Dyżur, czyli rola jaką przypisujemy dziecku w danym okresie to poczucie przynależności do grupy, nie tylko zadanie do wykonania. Dzięki zadaniu jestem zauważony, jestem potrzebny, jestem ważny, jestem godny zaufania.

⁶ Helen Parkhurst „Wykształcenie według planu daltońskiego”, Lwów-Warszawa 1928, <https://dalton.org.pl/helen-parkhurst-tworczyni-planu-daltońskiego/>

Nauczyciel daltoński traktuje dziecko jako jednostkę, specjalnie dla niej dobiera treści zadań, które mają kreować silnego, wierzącego we własne siły człowieka. Praca „daltonem” wskazuje jak pielęgnować w dziecku to, co w nim najlepsze i najcenniejsze. Pokazuje dziecku, że jest potrzebne, że się z nim liczymy, że doceniamy. Nasz wychowanek staje się samodzielny, bo dajemy mu do tego przestrzeń, możliwości i narzędzia.

Nuczyciel - towarzysz pokazuje dziecku, jak mnóstwo dobra ma ono w sobie. Nie udowadnia mu, czego nie umie, ale wskazuje, jak wiele już potrafi, wie, widzi, że ma czas, nie musi się z niczym spieszyć, ma prawo odmówić i zaznaczyć swoje granice, ale i zaprasza go do odkrywania, poznawania i rozwijania siebie. Organizując warunki dla dziecka, pokazuje mu na co dzień, że jest ono dokładnie takim, jakie ma być, nie ocenia, nie próbuje zmienić. Proponuje sposoby i drogę do pokonania swoich trudności i słabości, akceptuje, szanuje, wspiera, towarzyszy, pokazuje możliwości i po prostu jest. Nie „tylko”, „aż” jest w pobliżu wtedy, gdy mały człowiek go potrzebuje.

Kilkanaście lat pracowałam jako polonistka w szkole. Wtedy nie miałam pojęcia, jak wiele umiejętności i pokory wymaga zejście do „poziomu dywanu”. Nauczycielka przedszkola nie jest panią od kolorowanek, ani nie jest tylko opiekunką. To często mistrz obserwacji, który delikatnie, ale i świadomie prowadzi małych ludzi w kierunku samodzielności, odpowiedzialności, współpracy. To człowiek, który przede wszystkim szuka w sobie zasobów, kompetencji, wreszcie metod, by działały się rzeczy z pozoru niemożliwe. Nauczycielki przedszkola są niesamowite, ale to nie są czarodziejki – to fachowcy, których działania podparte są wiedzą i doświadczeniem. Należy to nieustannie podkreślać, zauważać i doceniać.

Wracając zatem do pytania postawionego na wstępie – po co nam to? Po co nam, dorosłym, wprowadzanie innego systemu pracy? Tworzymy społeczność, grupę, wpływamy na siebie i oddziałujemy każdego dnia. Mimo różnic potrafimy się porozumieć i razem realizować nasze cele. Nasz „Dalton” jest nam potrzebny, by pielęgnować też naszą indywidualność w tej całości. Nasze pomysły, kompetencje i zasoby są unikatowe, a w połączeniu powstaje jedyna w swoim rodzaju jakość. Tworzymy przestrzeń, dobre miejsce dla dobrych, małych ludzi. Uczymy nie tylko swoich podopiecznych, uczymy się siebie, by znaleźć równowagę, spokój, radość i poczucie sensu.

*fot. archiwum własne autorki artykułu;
na fot. przygotowana baza do planu daltońskiego*

*Anna Skrzypczak-Mamet – dyrektor w Miejskim Przedszkolu
nr 18 w Zielonej Górze.*

UCZEŃ Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

dr Regina Korzeniowska

W ogólnodostępnych szkołach obowiązek szkolny realizują coraz częściej uczniowie z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, którzy dotychczas funkcjonowali przede wszystkim w szkolnictwie specjalnym. Warto jednak wiedzieć, że realizacja działań edukacyjnych dla tej grupy osób wygląda zupełnie inaczej niż w przypadku każdego innego ucznia, gdyż wyznacznikiem organizacji zajęć nie jest realizacja podstawy programowej a organizowanie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych i ich prowadzenie przez oligofrenopedagoga (kwalifikacje w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną) w oparciu o 1) orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych (indywidualnych lub zespołowych) wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną dla danego ucznia oraz 2) rozporządzenie MEN w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim⁷.

Wiemy, że niepełnosprawność intelektualna jest określana jako zaburzenie neurorozwojowe, rozpoczynające się w okresie rozwoju i obejmujące deficyty w zakresie funkcjonowania intelektualnego i adaptacyjnego w obszarach dotyczących rozumienia pojęć, funkcjonowania społecznego i działań praktycznych⁸. Klasyfikacja DSM-IV podaje, że głęboka niepełnosprawność intelektualna obejmuje od 1 do 2% osób z niepełnosprawnością intelektualną. Poziom IQ oscyluje poniżej 20–25⁹. Za taki stan u większości tej grupy osób odpowiada poważne uszkodzenie neurologiczne, któremu często towarzyszą inne schorzenia, takie jak: wady wzroku, słuchu, zaburzenia czucia i wiele innych, co z kolei znacznie utrudnia rozwój procesów poznawczych. Od wczesnego dzieciństwa te jednostki wykazują poważne upośledzenie funkcjonowania sensomotorycznego, a także mają znacznie obniżone umiejętności ruchowe, umiejętności komunikacyjne oraz samoobsługę¹⁰. Jednak niektóre osoby mogą w pewnym zakresie funkcjonować w ściśle nadzorowanym i chronionym środowisku.

W kontekście planowania działań rewalidacyjno-wychowawczych należy podkreślić, że osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną nie przekraczają stadium inteligencji sensomotorycznej, które przypada na pierwsze dwa lata życia. Wyróżnia się trzy stadia rozwojowe osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną: stadium I – funkcjonowanie na poziomie pierwszego miesiąca życia, stadium II – funkcjonowanie na poziomie rozwoju między drugim a dwunastym miesiącem życia, stadium III – poziom funkcjonowania powyżej dwunastego miesiąca życia¹¹. Warto dodać, że te osoby przechodzą z jednego stadium rozwoju do kolejnego, jednak niektóre przez całe życie nie wychodzą poza stadium pierwsze lub drugie¹². W związku z powyższym w działaniach podejmowanych z uczniem fundamentalne jest opracowanie oraz realizowanie indywidualnego programu zajęć, w którym określa się w szczególności: cele realizowanych zajęć, metody i formy pracy oraz zakres współpracy z rodzicami. Podczas zajęć warto stosować różnorodne metody pracy, w tym oparte o kontakt z ciałem i aktywizujące zmysły. Mogą to być np.: zabawy muzyczno-ruchowe, logorytmika, zabawy dźwiękonaśladowcze, metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborn'e, metoda Knillów, metoda stymulacji bazalnej, zabawy paluszkowe, arteterapia, stymulacja polisensoryczna. We wspomaganiu komunikacji pomocne są alternatywne metody komunikacji:

- piktogramy - graficzny system komunikacji, przeznaczony dla dzieci niemówiących, pomaga w komunikacji i ułatwia kontakt z otoczeniem; piktogram to biała figura, znak na czarnym tle; każdy piktogram zawiera jednowyrazowy opis słowny;
- Makaton - system gestów i symboli graficznych zaadaptowany przez B.B. Kaczmarek, który wykorzystuje proste gesty i rysunki graficzne, które wspomagają słowne porozumiewanie się; gestom powinna towarzyszyć poprawna, gramatyczna mowa;
- system symboli PCS (Picture Communication Symbols) - zestaw prostych rysunków oznaczających podstawowe słowa niezbędne do codziennego porozumiewania się;
- system PECS (Picture Exchange Communication System) - system porozumiewania się dla osób z zaburzeniami rozwojowymi; PECS rozpoczyna nauczanie każdej osoby od podawania obrazka pożądanej rzeczy, system zmierza w kierunku nauki rozróżniania

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U. z 2013 poz. 529).

⁸ DSM-5, *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, American Psychiatric Association, 2013.

⁹ K. Kirejczyk, *Upośledzenie umysłowe- pedagogika*, Warszawa 1981, s. 99–102.

¹⁰ A. Jankiewicz, D. Skrypnik, K. Skrypnik, *Głęboka niepełnosprawność intelektualna a rozwój emocjonalno-społeczny i motoryczny*, „Psychiatria”, Nr 4(11) z 2014, s. 222-227.

¹¹ M. Piszczek, *Diagnoza i wspomaganie rozwoju dziecka. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2011, s. 46–66.

¹² M. Piszczek, *Rozwój poznawczy we wczesnym dzieciństwie i funkcjonowanie osób głęboko upośledzonych umysłowo*, „Rewalidacja”, Nr 2/2004, s. 41–62.

obrazków oraz docelowo do budowania pełnych komunikatów zdań.¹³

Podczas zajęć rewalidacyjno-wychowawczych istotne jest odnalezienie pozycji bazalnej¹⁴, czyli tworzenie odpowiedniego, harmonijnego środowiska, które pomaga w percepcji samego siebie jako osoby aktywnej, nawet jeśli jest to aktywność minimalna. Następnie należy podążać za uczniem, wyczuwać jego nastrój, a przede wszystkim budować bezpieczną atmosferę z uwzględnieniem rozpoznanych potrzeb¹⁵. Warto stosować różne metody i techniki pracy, jednak najważniejsze, aby uwzględniały one możliwości podopiecznego i aktywizowały je działania. W pracy rewalidacyjno-wychowawczej ważne jest nieustanne poszukiwanie nowych sposobów oddziaływań oraz doskonalenie warsztatu pracy dostosowanego do indywidualnych możliwości ucznia z głęboką niepełnosprawnością intelektualną.

*dr Regina Korzeniowska – nauczyciel konsultant
w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze;*

PRACA Z UCZNIEM Z GŁĘBOKĄ NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ - REFLEKSJE OLIGOFRENOPELAGOGA

Dorota Tyborowska

Praca na zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, z uczniami z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, wymaga od nauczyciela dużej determinacji, cierpliwości i dobrego poznania uczestnika zajęć. Niezbędne jest, aby uczestnika akceptować, szanować i cieszyć się z każdego najmniejszego postępu. To nieustanne poszukiwanie odpowiednich metod i narzędzi pracy, niwelowanie wszystkich barier, szukanie sposobów do optymalnej edukacji i komunikacji. To proces długofalowy, opierający się na licznych i systematycznych obserwacjach i doświadczeniach uczestników.

W procesie kształcenia w grupie rewalidacyjno-wychowawczej kluczowe jest dostosowanie miejsca pracy. War-

to wykorzystać ruchome tablice komunikacyjne, które można przenosić, aby były widoczne dla uczestnika.

Na hakach podwiesza się elementy do ulubionych ćwiczeń, np. piłka (gra w piłkę siatkową), instrument (gra na gitarze, trójkacie, bębnie) czy lustro (patrzenie na siebie). Najistotniejszą kwestią na zajęciach jest jednak odszukanie pozycji bazalnej uczestnika. Dzięki niej można uzyskać u osoby z głęboką niepełnosprawnością spokój, zadowolenie, bezpieczeństwo i relaks. Wykorzystując np. stymulację bazalną, czyli stymulację od podstaw (pomocne są worki sako, materace, pufy, dopasowane poduchy, tablice komunikacyjne), rekompensuje się braki doświadczeń, między innymi w zakresie samodzielnego poruszania się i doświadczania życia codziennego oraz interakcji z otoczeniem. Sprzyja to pobudzaniu rozwoju osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, gdyż liczne bodźce środowiskowe i doświadczenia wielozmysłowe ułatwiają świadomość własnej egzystencji. Oczywiście powinny być one indywidualnie dopasowane do każdego ucznia.

Istotne w pracy są również zajęcia rytmiczno-muzyczne. Ważny jest dobór instrumentów, np. keyboard, trójkąty, dzwonki, bębny, wuwuzele, marakasy, kije deszczowe, a szczególnie różnego rodzaju djembe (gra na bębnach afrykańskich), gdyż wzbogacenie zajęć o grę na instrumencie o niskich mocnych tonach aktywizuje do działania. Osoba wówczas odczuwa radość i przeżywa tworzoną przez siebie muzykę. Na początku zajęć odtwarzam ulubione utwory dzieci. Zauważyłam, że muzyka z głośnika uatrakcyjnia zajęcia, sprawiając że pozytywny komunikat zwrotny od uczestnika, a to fundament do stworzenia strategii komunikacyjnej. Uczeń lepiej koncentruje się na rodzaju muzyki, a także na punktach kulminacyjnych w śpiewanej frazie. Systematyczne prowadzenie zajęć z grą na bębnach djembe spowodowało osiągnięcie komunikatów zwrotnych jak: „Jeszcze, chcę bęben” za pomocą gestów (PCS, Makaton). Ponadto uczestnicy zajęć zaczęli wchodzić w interakcję, prosili o więcej wystawiając rękę, kierując wzrok w kierunku instrumentów.

Niezwykłe wartościowym sposobem pracy jest metoda „poranny krąg”. Ta aktywność daje podopiecznym możliwość wyboru ulubionego sensorycznego pobudzenia. Następuje wybór spośród dwóch rzeczy, np. projektor

¹³ Opracowanie własne dr Regina Korzeniowska

¹⁴ Zob. A. Frohlich, *Stymulacja bazalna (od podstaw)*, Poznań 2013; H. Rudomska, *Stymulacja bazalna w pracy z dzieckiem z problemami rozwojowymi*, „Czasopismo pedagogiczne”, Nr 2(3) z 2026, s. 121-134. Celem jest przede wszystkim pomoc w rekompensacji braku własnych doświadczeń życiowych, wzmacnianie sensu i celu poszczególnych ruchów, pobudzanie ruchów, nawet minimalnych; za pomocą odpowiednio dobranych bodźców pomaga się osobie z głęboką niepełnosprawnością intelektualną wejść w kontakt

z własnym ciałem i światem zewnętrznym, a to ułatwia proces ciągłych zmian w relacji między pacjentem a światem zewnętrznym. Pozycja bazalna – daje poczucie bezpieczeństwa i stabilności, ułatwiają aktywność własną, ogranicza i wycisza patologię ruchową, wspomaga percepcję własnego ciała, nie izoluje od świata zewnętrznego.

¹⁵ S. Wrona, *Osoba głęboko upośledzona umysłowo w systemie edukacji*, Kraków 2011.

gwiazd czy tuba świetlna reagująca na dotyk i głos. Wybranie jednej rzeczy daje informację zwrotną, że uczeń tę aktywność wybiera. W pracy wykorzystuję m.in. kije deszczowe, bębny, podświetlane skrzynie z piaskiem, grysem kukurydzianym czy hydrolaty odpowiednio dopasowując do pory roku.

W planowaniu dnia wykorzystuję dzienny plan pracy (metodą komunikacji obrazkowej), dzięki czemu uczestnik z głęboką niepełnosprawnością intelektualną wie, jakie ma zajęcia, co następuje po sobie, co go czeka. Daje to poczucie bezpieczeństwa emocjonalnego oraz przewidywalności zdarzeń. Zajęcia dzienne konstruowane są na planie dnia stworzonym z PCS i zdejmowanym po każdym bloku tematycznym, np. powitanie – wybór karty PCS, masaż przedmiotem wybranym przez uczestnika zajęć; relaks – muzyka poważna; przygotowanie do śniadania – obowiązek mycia rąk – znak uprzedzający PCS lub na ciele (dotykanie rąk przez opiekuna i wypowiedzianie zamierzonej czynności); jedzenie – uczestnicy zajęć posiadają indywidualną strategię jedzenia śniadania (znak PCS, znaki na ciele, mycie rąk); zajęcia w grupie – blok tematyczny jest konstruowany odpowiednio do planu rocznego, kalendarza imprez i świąt.

Kolejną kwestią jest stworzenie indywidualnej strategii komunikacyjnej. W czasie trwania zajęć powtarzamy z uczestnikiem taką strategię, celem uzyskania indywidualnego komunikatu zwrotnego. Są one konstruowane po wnikliwej obserwacji podopiecznego i po konsultacji z innymi nauczycielami.

Praca dydaktyczna i wychowawcza, podczas której wykorzystuje się różne metody wymaga od nauczyciela dużej determinacji, zaangażowania i innowacyjności, dostosowując działania do indywidualnych potrzeb w zakresie funkcjonowania ucznia z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Systematyczna praca przynosi jednak korzyści zarówno dla nauczyciela, jak i dla podopiecznych, którzy pokonują swoje słabości oraz mobilizują i aktywizują siebie do działania.

*Dorota Tyborowska - nauczycielka zajęć rewalidacyjno-wychowawczych SOSW Nowa Sól;
fot. archiwum własne autorki*

Przykładowy Plan dnia; PCS; źródło Boardmaker

Znaki przestrzenne do wyboru rodzaju masażu

Podplan pracy na zajęciach w grupie, PCS źródło: Boardmaker

Znaki przestrzenne, wybór aktywności.

**Teatr
Lalek**
W ZIELONEJ GÓRZE

*Teatr Lalek w Zielonej Górze zaprasza na najnowszy spektakl dla dzieci pt. „Jestem Ziarnkiem Maku” w reżyserii Anny Wolszczak, którego premiera miała miejsce 7 września 2024 r.
<https://teatrlalek.teatr.zgora.pl>*

METODY AKTYWIZUJĄCE W INNOWACJI PEDAGOGICZNEJ

Barbara Hausmann

Powiedz mi a zapomnę.
Pokaż mi a zapamiętam.
Pozwól mi działać a zrozumieję
Konfucjusz

Termin „innowacja” rozumiany jest jako zmiana mająca na celu postęp, ulepszanie tego, co istniało do tej pory. Przenosząc go na grunt edukacji wczesnoszkolnej, trzeba stwierdzić, że innowacje pedagogiczne są szczególną kategorią innowacji, „które są tworzone i użytkowane w sferze kształcenia i wychowania”¹⁶.

W ogólnym znaczeniu pojęcie to określa wprowadzenie czegoś odmiennego do dotychczasowej praktyki. W. Okoń uściśla pojęcie innowacji pedagogicznej „jako zmianę strukturalną danego systemu pedagogicznego, jego całości lub niektórych jego składników, w celu wprowadzenia ulepszeń o charakterze wymiernym”¹⁷.

My nauczyciele dążymy do podnoszenia jakości pracy w placówkach edukacyjnych. Zatem wprowadzenie „innowacji pedagogicznej, to każde nowatorskie rozwiązanie programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły”¹⁸.

Innowacja pedagogiczna pojawia się w różnych okolicznościach (inspiracja z zewnątrz, samodzielny pomysł nauczyciela), ale zawsze punktem wyjścia jest pojawienie się jakiejś potrzeby i poszukiwanie sposobu jej zaradzenia – czyli pomysłu. Innowacja umożliwia rozwiązywanie problemów edukacyjnych, wychowawczych, ulepsza istniejący stan rzeczy.

W swojej pracy zawodowej, wprowadzając innowacje pedagogiczne zwracam uwagę na ich zrozumiałość, stopień trudności, korzyści edukacyjnych w odniesieniu do dziecka. W realizowanej przeze mnie innowacji o charakterze przyrodniczym - *Co pływa, chodzi, lata – poznajemy tajemniczy świat ryb i owadów* - użyłam różnych metod aktywizujących. Dobierając je uwzględniałam tematykę i ewentualne trudności w realizacji. Za najlepszą metodę, która pozwoliła mi w pełni i w najbardziej atrakcyjny sposób zrealizować temat uważam - metodę projektu.

„Metoda projektu przynosi szczególne korzyści w przypadku małych dzieci, ponieważ w okresie wczesnego dzieciństwa następuje szybki rozwój intelektualny, którego efekty utrzymują się przez wiele lat”¹⁹. Jest to sposób nauczania, za pomocą którego dziecko lub grupa dzieci prowadzi badania na określony temat. Przy czym ma zapewniony swobodny dostęp do różnych przedmiotów oraz pomocy nauczyciela. W ten sposób dzieci poprzez pracę w zintegrowanym zespole (grupie) uczą się rozwiązywania problemów, aktywnego słuchania, skutecznego komunikowania się, a także podnoszą poczucie własnej wartości. Metoda wdraża do planowania oraz organizowania swojej pracy, a także do dokonywania samooceny. Praca odbywa się w indywidualnie ustalonym czasie i tempie.

Metoda umożliwia doświadczanie solidarności oraz radości ze wspólnego wysiłku, a także poczucie identyfikacji z zadaniem, które pozwala przezwyciężyć konflikty między jednostkami.

Wykorzystując metodę projektu w przedszkolu i nauczaniu zintegrowanym, możemy realizować różnego rodzaju zadania (zgodnie z założeniami programowymi), np. poznawanie i rozumienie siebie oraz świata; budzenie zaciekawienia otaczającym światem poprzez prowokowanie pytań i dostarczanie radości odkrywania; dostrzeganie i opisywanie różnic, podobieństw i relacji między przedmiotami i zjawiskami; wykorzystanie oraz tworzenie okazji do poznawania rzeczywistości przyrodniczej, społeczno-kulturowej i technicznej; pomaganie dziecku w dostrzeganiu problemów, planowaniu i realizowaniu zadań; wspieranie działań twórczych w różnych dziedzinach aktywności.

¹⁶ Schulz R., „Twórczość pedagogiczna” IBE, Warszawa (1994) s. 9.

¹⁷ Kotarba-Kańczugowska M. „Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach edukacyjnych” Warszawa 2009 s.209.

¹⁸ <https://www.portaloswiatowy.pl/>

¹⁹ Berk L., *Child development, Allyn and Bacon, Boston 1991, s. 237*

Powołując się na typologię Helm Katz²⁰ aby efektywnie pracować metodą projektu, należy przestrzegać określonych etapów pracy. Autor wyróżnia podstawowe trzy fazy metody projektu:

FAZA I:

- zainicjowanie projektu i wybór tematu;
- spisanie kontraktu/regulaminu; w przypadku mojej grupy regulamin „Przyjaciela Przyrody”;
- sformułowanie ogólnych oraz szczegółowych celów projektu;
- przygotowanie harmonogramu działań; w przypadku mojego projektu siatka pytań i harmonogram dotyczący innowacji o motylach-„Co chcemy wiedzieć o motylach?”

FAZA II:

- realizacja projektu (podejmowanie kolejnych działań – praca z całą grupą lub w mniejszych zespołach). W przypadku realizowanego przeze mnie dzieci poznają: budowę motyla, cykl rozwoju motyla z użyciem pomocy edukacyjnych z Montessori, różne gatunki motyli, założenie hodowli motyla - rusałki wierzbowej w kąci przyrody.

FAZA III:

- podsumowanie i prezentacja wyników projektu;
- ewaluacja.

²⁰ J.H. Helm, L.G. Katz, *Mali badacze metoda projektu w edukacji elementarnej*, Wyd. CDN, Warszawa 2003, s. 29.

W metodzie projektu bardzo ważna jest postawa nauczyciela, który ma za zadanie być partnerem współdziałającym z dziećmi. W opisywanym przypadku moja rola polegała na zachęcaniu podopiecznych do podejmowania działań, stymulowania ich rozwoju.

W konsekwencji okazało się, że metoda jest doskonałym sposobem na pogłębienie wiedzy przyrodniczej przedszkolaków. Dzieci bez pomocy nauczyciela stawiały pytania, na które chciały poznać odpowiedzi, wykorzystano ich naturalną ciekawość świata, mogły pracować, dotykać, obserwować. Przedszkolaki samodzielnie pozyskiwały wiedzę na temat mrówek, wykorzystując materiały udostępniane przeze mnie.

W całym projekcie pełniłam rolę drugoplanową, pomagałam w wyciąganiu wniosków i usystematyzowaniu informacji. Mimo, iż dzieci badały określony problem przez dłuższy czas, nie były nim znużone, ponieważ treści były dawkiwane etapami. Temat okazał się obszerny, a uzyskiwane odpowiedzi na kolejne pytania wzbudzały coraz większe zainteresowanie uczestników zajęć. Poza tym podczas realizacji innowacji *Latające owa- dy- kolorowy świat motyli* - dzieci musiały wykonywać szereg różnorodnych aktywności, które nie pozwoliły im czuć znużenia zajęciami. Ponadto zintegrowały się (działały w parach lub w małych zespołach). Dzięki temu nauczyły się współdziałania, udoskonaliły swoje umiejętności komunikacyjne, sumiennie wykonywały swoje zadania, otwały się na propozycje koleżanek i kolegów z grupy, a w efekcie wspólnie rozwiązywały problem. Zaczęły też rozumieć proces uczenia się, przyswoiły szereg terminów naukowych, jednocześnie zaciekawione doskonale się bawiły oraz stawały się badaczami świadomymi swojej wiedzy, a to wzmocniło ich poczucie własnej wartości, co jest niezwykle ważne na etapie przedszkolnym.

Można przypuszczać, że wiedza przedszkolaków związana z projektem, którą aktywnie zdobywały będzie trwała i bardziej usystematyzowana, niż przy zastosowaniu innych metod nauczania. Metoda projektu pozwoliła dzieciom na rozwijanie kilku umiejętności jednocześnie. Do zalet tej metody zaliczamy także możliwość wykorzystania innych technik aktywizujących, jej uniwersalność, czyli możliwość zastosowania we wszystkich niemal grupach wiekowych i na wszystkich poziomach.

Barbara Hausmann - nauczycielka edukacji przedszkolnej w Miejskim Przedszkolu nr 1 w Żarach przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym z Oddziałami Integracyjnymi w Żarach; fot. archiwum w/w szkoły

INTERAKTYWNA TABLICA - TIK W PRACY PEDAGOGA SZKOLNEGO

Agnieszka Puchalska

Nie zawsze można przyczepić do zwykłej, korkowej tablicy na ścianie informacje, które są ważne, a jednocześnie ciekawe, np. w formie filmiku, dłuższego artykułu, zdjęć, różnych publikacji, itp., dlatego dzielę się swoim pomysłem na Interaktywną Tablicę Pedagoga Szkolnego - zaglądasz kiedy chcesz, czytasz co Cię interesuje, wracasz tak często jak potrzebujesz... Tablicę zawsze możesz mieć pod ręką.

W dobie szeroko rozwiniętej technologii cyfrowej (mając jeszcze w pamięci czas pandemii, a tym samym czas nauczania i pracy zdalnej, który bez wątpienia wpłynął na rozkwit wszelkiego rodzaju internetowych platform i narzędzi multimedialnych, a tym samym na rozwój naszych-nauczycieli umiejętności w zakresie korzystania z TIK), ponad rok temu wpadłam na pomysł, aby w celu poszerzenia swojej oferty pedagogicznej, a tym samym możliwości dotarcia do większej liczby odbiorców kontynuować wirtualny kontakt z uczniami i rodzicami? Pomyślałam o stworzeniu czegoś w rodzaju bazy różnych materiałów, informacji, poradników, artykułów, filmów, itp., dotyczących różnych tematów, przeznaczonych zarówno dla uczniów, jak i rodziców, zgromadzonych w jednym miejscu, z których wszyscy, kiedy tylko chcą i potrzebują to korzystają. I tak właśnie powstała „Inter-aktywna Tablica Pedagoga Szkolnego”.

Uważałam, że do stworzenia tego projektu najodpowiedniejszym narzędziem cyfrowym będzie Padlet, czyli aplikacja, która idealnie może posłużyć do tworzenia wirtualnych „ścian”. Możemy na niej publikować różnego typu materiały, dodawać zdjęcia, linki, pliki odpowiednio kategoryzując je, np. w blokach tematycznych.

Co ważne, aplikacja jest bezpłatna (na jednym koncie można stworzyć 3 tablice), możemy również współdzielić tablicę z innymi osobami, udostępniając ją jako formę do edytowania, a przede wszystkim jest narzędziem bardzo intuicyjnym i bez problemu można szybko stworzyć interesujące „kafelki”.

Moja tablica zawiera różne bloki tematyczne, które - według mnie, podejmują bardzo istotne problemy, np.: *Wszystko o przemocy*, *Wszystko o uzależnieniach*, *Wszystko o depresji*, *Wkrainie eMOCji*, itp. Na wirtualnej ścianie jest również sekcja z różnymi kontaktami pomocowymi (adresy zielonogórskich instytucji, placówek, a także numery telefonów zaufania), ponadto można znaleźć materiały z propozycjami ciekawych pozycji książkowych, publikacji, stron internetowych; w innej sekcji można poczytać motywujące cytaty i teksty, itp. Oprócz „rolek” przeznaczonych dla uczniów jest również sekcja - dla rodziców. W „Strefie rodzica” jest baza różnych publikacji podnoszących kompetencje rodzicielskie, odnoszących się do pozytywnych relacji pomiędzy dzieckiem a rodzicem, wpływających na poprawę umiejętności i postaw rodzicielskich, itp.

Wszystkie zamieszczone przeze mnie materiały, w postaci, np. artykułów, filmików, zdjęć, różnych publikacji, linków, itp., są pobrane z sieci, oczywiście wcześniej są przeze mnie osobiście „przestudiowane”, „odsluchane”, a także z własnych posiadanych zasobów np. bibliotecznych. Staram się na bieżąco aktualizować i dodawać nowości, bo zawsze coś ciekawego i ważnego pojawia się na temat zdrowia psychicznego młodych ludzi, dobrostanu czy poprawy ich funkcjonowania w otaczającym świecie, a także coś pomocnego dla rodziców w ich wypełnianiu trudnej funkcji rodzicielskiej.

Udostępniłam uczniom i rodzicom swoją „Interaktywną Tablicę Pedagoga Szkolnego”, podając link do strony oraz udostępniając kod QR; docierałam też z informacją o ITPS innymi kanałami, m.in. poprzez: umieszczenie w widocznym miejscu na tradycyjnej tablicy informacyjnej przy moim gabinecie, przesłanie w wiadomości dziennikiem elektronicznym, podanie informacji na FB szkolnym oraz stronie internetowej szkoły. Tablica ta jest nieedytowalna przez odwiedzających.

Uważam, że każda metoda, nawet ta wirtualna, dotarcia do młodego człowieka czy jego opiekuna, jest niezmiernie ważna, ponieważ niejednokrotnie osoby te nie potrafią albo też wstydzą się mówić o swoich problemach, niechętnie proszą o pomoc czy przyznają się, że czegoś nie wiedzą. Dzięki „Interaktywnej Tablicy...” i stworzonej tam bazie wiedzy, informacji i materiałów mogą czasami

znaleźć odpowiedź na swoje pytania, zainspirować się, poszerzyć wiedzę, a nawet skorzystać ze wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w formie on-line, korzystając np. z bazy kontaktów pomocowych (telefonów zaufania).

Najlepszą rekomendacją dla mojego pomysłu jest wpis jednego z rodziców, jako odpowiedź na moje zaproszenie do odwiedzania „Strefy rodzica”, cytując: „*Uważam, że to dobra inicjatywa. Porady i wskazówki dla rodzica zawsze się przydadzą, a nie zawsze wiadomo, gdzie ich szukać... A punkt widzenia dziecka też się liczy :-). Dziękuję!*”.

Zachęcam do odwiedzenia strony mojego projektu, który może posłużyć jako inspiracja do tworzenia własnych niepowtarzalnych, kreatywnych, wirtualnych tablic.

Agnieszka Puchalska – pedagog szkolny i specjalny, terapeuta pedagogiczny w Zespole Edukacyjnym nr 8 w Zielonej Górze

TERAPIA RĘKI - POTRZEBNA OD ZARAZ

Anna Woźnicka

W przedszkolach oraz klasach I-III coraz częściej można zaobserwować dzieci z potrzebą pomocy terapeutycznej. Dzieci znacznie więcej czasu spędzają w domu, a zdecydowanie mniej na świeżym powietrzu przy odpowiedniej dawce ruchu. A to właśnie ten ruch pozwala rozwijać sprawność fizyczną dziecka, pomaga ćwiczyć orientację w schemacie ciała, reguluje napięcie mięśniowe oraz pobudza tworzenie się nowych połączeń pomiędzy półkulami mózgu. Dziecko sprawne fizycznie ma więcej energii, a nawyk ruchu i działania pozwala rozwijać bardziej precyzyjne sprawności. Na zaburzenia w zakresie sprawności motorycznej ma również wpływ fakt, że większość czynności życia codziennego uległa znacznej minimalizacji, np., przyszywanie guzików, haftowanie, cerowanie, wyrabianie ciasta na makaron, pranie ręczne. Efektem zaniechania takich czynności przez dorosłych jest brak zainteresowania nimi ze strony dzieci. Współcześnie przeważa przekaz audiowizualny, prędkość życia wzrasta, a czynności czasochłonne są zbędne lub zastępowane przez automaty i roboty. Niestety następstwem takiego stanu cywilizacji jest to, że dzieci już od najmłodszych lat są otaczane multimediami, co skutkuje niskim poziomem sprawności motorycznej. A to przecież ruch ma ogromny wpływ na rozwój

mowy dziecka, naukę czytania, pisania, odpowiada za sprawne funkcje wzrokowe, świadomość przekraczania środka linii ciała, co wpływa na koordynację wzrokowo-ruchowo-słuchową, skupienie i koncentrację.

W takich wypadkach wskazana jest różnorodna stymulacja, którą jest właśnie terapia ręki. Ma ona za zadanie – przy zaangażowaniu całej kończyny górnej – naukę i doskonalenie różnych czynności i ruchów precyzyjnych. Przy takiej pracy nie można wykluczyć udziału tułowia, głowy i właściwie całego ciała, ważną rolę pełni również zdolność do czucia powierzchniowego i głębokiego. To współpraca pomiędzy wszystkimi elementami przynosi największe efekty terapeutyczne, uczy stabilizacji całego ciała przy jednoczesnej swobodnej pracy całej kończyny.

Jeżeli małe dziecko niechętnie podejmuje czynności manualne (malowanie, rysowanie, lepienie z plasteliny, układanki, puzzle), starsze dziecko może np.: mieć niestaranne pismo, kłopoty z czynnościami samoobsługowymi (ubieranie, wiązanie sznurowadeł, zapisanie guzików), wyraźnie obniżone lub podwyższone napięcie mięśniowe w obrębie obręczy barkowej, problemy podczas zabawy z koordynacją ruchu obu rąk, poświęcać zbyt wiele czasu na wykonywanie czynności manualnych lub też wykonuje je szybko i byle jak, trudność sprawia mu planowanie ruchowe, może mieć trudności w utrzymaniu kredek czy ołówka, przedmioty wypadają z dłoni lub przebijają kartkę pod ich naciskiem, występują trudności z koncentracją, zaburzenia koordynacji oko - ręka, ma trudności w zawiązywaniu sznurówek czy zapinaniem guzików. Wymienione przykłady sugerują konieczność wprowadzenia terapii ręki.

Realizowany wśród dzieci w przedszkolach cykl 10 zajęć „Terapia ręki – rączki ćwiczymy i świetnie się bawimy” zawiera tematyczne spotkania: zgniatanie, podawanie, przesuwanie, sensoryczne obrazki, tworzymy gniotki, nawlekanie, suszenie, przesypywanie, masa sensoryczna, sensoryczny tor przeszkód cz. 1 i 2, czarowanie-pędzlowanie, okrążanie-odtworzenie.

Dzieci poprzez zabawę wykonują czynności manualne z bardzo dużym zaangażowaniem dłoni oraz stóp (w zależności od zadania). Wykonują bardzo precyzyjne działania wymagające dużego skupienia oraz nauki bądź utrwalania chwytu pęsetkowego. Do zabaw (terapii) wykorzystujemy materiały takie jak: gazety, kartki, sznurki, mąki, kasze, wodę, olej, klej, farby, koraliki, maty sensoryczne, piasek, klamerki, materiały, klocki. Każde zajęcia rozpoczynają się od rozgrzewki.

Efektom usprawniania mechanizmów ręki jest przygotowanie sprawnościowe dziecka do działań manipulacyjnych dłoni, przygotowanie ręki do działań grafomotorycznych. Terapia ręki jest doskonałym uzupełnieniem terapii integracji sensorycznej. To nieskończona studnia zabaw i pomysłów wpływająca na przygotowanie ręki do działań grafomotorycznych.

Poniżej podaję wydawnictwa zwarte oraz artykuły w wydawnictwie ciągłym na temat terapii ręki:

1. *Smart Hand Model: diagnoza i terapia ręki u dzieci*/Klaudia Piotrowska-Madej, Agnieszka Żychowicz. - Gdańsk: Grupa Wydawnicza Harmonia. Wydawnictwo Harmonia, 2019.
2. *Terapia ręki od A do Z: grafomotoryczne ulice*/Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2019.
3. *Terapia ręki od A do Z: narysuj wzory*/Małgorzata Golubska, Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2022.
4. *Terapia ręki od A do Z: obie rączki rysują*/Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2021.
5. *Terapia ręki od A do Z: połącz punkty*/Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2020.
6. *Terapia ręki od A do Z: ścieżki grafomotoryczne*/Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2022.
7. *Terapia ręki od A do Z: zrób jak ja*/Jacek Szmalec, Dariusz Wyszyński. - Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2019.
8. *Terapia ręki w teorii integracji sensorycznej*/ Zbigniew Przyrowski. - Warszawa: Empis & Sensum Mobile, 2021.

Artykuły w wydawnictwie ciągłym:

1. *Stymulowanie rozwoju motorycznego - ćwiczenia i terapia ręki* /Aleksandra Kubala-Kulpińska. // *Życie Szkoły*. - 2019, nr 5, s. 29-32.
2. *Terapia ręki*/Justyna Kapuścińska-Kozakiewicz.//*Głos Pedagogiczny*. - 2019, nr 2/3 (106), s. 20-23.
3. *Terapia ręki: czy to ważne?*/Ilona Stończyk.//*Głos Nauczycielski*. - 2023, nr 14/15, s. 22.

4. *Terapia ręki jako holistyczna forma wsparcia ucznia z obniżoną sprawnością motoryki małej*/Maja Zielińska. // *Szkoła Specjalna*. - 2020, nr 4, s. 293-297
5. *Terapia ręki w pracy z przedszkolakami*/Aleksandra Batura-Mańka. // *Przedszkole*. -2023, nr 11, s. 51-55.
6. *Zanim ręka zacznie czynić cuda: ćwiczenia ręki i motoryki małej*/Anna Komar. // *Życie Szkoły*. - 2020, nr 6, s. 36-40.

Anna Woźnicka – nauczyciel bibliotekarz w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze;
fot. archiwum własne autorki artykułu

LAPBOOK

CIEKAWA METODA NA LEKCJĘ

Małgorzata Ewa Szostak

W trakcie awansu zawodowego na stopień nauczyciela dyplomowanego, jednym z wymagań jest umiejętność dzielenia się wiedzą i doświadczeniem z innymi nauczycielami, w tym poprzez prowadzenie zajęć otwartych (lekcji otwartych). Są to zajęcia mające na celu poddawanie swojej pracy ewaluacji w celu dalszego doskonalenia zawodowego. Jest to forma, która pozwala osobie prowadzącej poznać zdanie innych osób na temat jej pracy. Ponadto jest to okazja do dyskusji o wybranych metodach, narzędziach, pomocach czy postawie nauczyciela.

Na mojej pierwszej lekcji otwartej, którą poprowadziłam w klasie 3B szkoły podstawowej, zaprezentowałam metodę pracy z lapbookiem. Uczniowie pod moim kierunkiem zrobili lapbooki o tematyce „Msza święta” i „Siedem sakramentów świętych”. Uznałam, że jest to bardzo ciekawa metoda, którą mogą wykorzystać także inni nauczyciele na swoich lekcjach.

Co to jest lapbook? To dosłownie „książka na kolanach”. Jest to forma kreatywnego zaprezentowania treści dotyczących wybranego tematu, dlatego metodę tę można zastosować w szkole na każdym przedmiocie. Lapbook przypomina papierowy teatrzyk, w którym znajduje się wszystko, co na podstawie pomysłu uda nam się skonstruować: ramki, okienka, harmonijki, koperty, mini książeczki, proste origami, rysunki, zdjęcia, grafiki, elementy ruchome (suwaki, karteczki wsuwane do kopert), kieszonki czy schowki, w których przechowujemy ważne dla nas informacje.

Jest to sposób na uczenie się poprzez wyszukiwanie, gromadzenie i klasyfikowanie potrzebnych informacji. Każda z tych czynności sprawia, że informacja jest już utrwalona i staje się prawdziwą wiedzą, a nie zwykłym, krótkotrwałym przyswojeniem wiadomości. Gotowe lapbooki mogą nam służyć do powtórki materiału, jak również do jego pogłębienia. Zamieszczane w nich informacje możemy poszerzać, albo wymienić na inne wiadomości. W związku z tym, uczniowie w kreatywny sposób mogą systematyzować wiedzę z danego przedmiotu. Kreatywność podczas tworzenia lapbooków jest ważnym elementem i sprawia, że dzieci szybciej się uczą. Sam proces nauki staje się przyjemnością, a nie uciążliwością. Przyjemność to niejedyny powód, dla którego ten sposób nauki jest efektywny. Tworzenie lapbooka angażuje wiele części mózgu oraz „zmusza je” do pracy ze sobą. Można powiedzieć, że informacje wkładane są do wielu szuflad naraz, a nie do tej jednej, odpowiedzialnej za pamięć.

Ta metoda pomaga rozwinąć wiele umiejętności takich jak: rozplanowanie przestrzeni, kreatywność, koncentracja uwagi, pisanie i czytanie (u młodszych dzieci), cierpliwość, samoregulacja emocjonalna. Tworzenie lapbooka może być również okazją do wykazania się zdolnościami manualnymi i talentem plastycznym.

Ponadto wykonywanie lapbooka w grupie może uczyć współpracy. Uczniowie pomagają sobie wzajemnie, wymieniają między sobą zgromadzone materiały, są zachęceni do estetyki wykonywania prac. Jest to również ciekawa metoda do pracy w grupach wychowawczych lub kołach zainteresowań ze względu na źródło nieograniczonych pomysłów oraz możliwości dla nauczycieli i uczniów.

Lapbook bardzo dobrze wpisuje się w pracę z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną. Umożliwia mu praktyczne zdobywanie wiadomości. Praca, którą uczeń wkłada w jego wykonanie, pomaga mu utrwalić umiejętności, a także poszerza zakres możliwości. Ważne jest, aby informacje były dostosowane do indywidualnych możliwości ucznia. Celem tak stworzonego lapbooka jest porządkowanie i utrwalanie wiadomości i umiejętności z omawianego zakresu tematycznego. Przy konstruowaniu lapbooka pobudzamy zmysły dziecka, ćwiczymy motorykę ręki, zachęcamy do podejmowania wysiłku związanego z nabyciem umiejętności czytania i liczenia, budujemy słownik, a także rozwijamy komunikację dziecka. Lapbook urozmaica więc naukę, która przypomina zabawę.

Z czego powinien składać się lapbook? Może to być (w zależności od potrzeb, do wyboru): kartka papieru formatu A3, kartka papieru z naklejonymi fiszkami, plakat, spięte ze sobą kolorowe kartki papieru lub papierowa teczka. W Internecie jest wiele szablonów do tworzenia lapbooka. Nie tyle forma ma znaczenie, co sam pomysł na nią i na informacje, które mają być tam zawarte. Gdy wyjaśnimy uczniom, na czym polega uczenie się z lapbookiem, należy zorganizować narzędzia, których potrzebują, materiały plastyczne oraz materiały do pozyskiwania informacji i pozwolić im tworzyć.

Gwarantuję, że będziecie Państwo zaskoczeni kreatywnością i zaangażowaniem swoich podopiecznych. Poniżej przykłady lapbooków wykonanych przez moich uczniów „Msza święta” i „Siedem sakramentów świętych”.

Małgorzata Ewa Szostak - nauczycielka religii
Szkoła Podstawowa nr 14 w Zielonej Górze.

fot. z własnego archiwum autorki, przedstawiają lapbooki o tematyce „Msza święta” i „Siedem sakramentów świętych”.

TERAPIA PEDAGOGICZNA

Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2022-2024

Wydawnictwa zwarte:

1. *Gry i zabawy terapeutyczne dla dzieci i młodzieży* / Łoskot, Małgorzata. Poznań: Forum Media Polska, 2022.
2. *Gry terapeutyczne dla nastolatków: 150 ćwiczeń wzmacniających poczucie własnej wartości, ułatwiających komunikację i kształtujących umiejętności radzenia sobie z problemami*/Gruzewski, Kevin. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia, 2024.
3. *Od realności do wyobraźni: ćwiczenia i warsztaty z uważności dla dzieci, młodzieży i dorosłych*/Wiesław Karolak, Barbara Karolak. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023.
4. *Play therapy: 101 zabaw terapeutycznych wspierających rozwiązywanie problemów z zachowaniem i wzmacniających relacje*/LaVigne, Melissa. Warszawa: Mamania, 2023.
5. *Podróż do świata uczuć: program edukacyjny i terapeutyczny dla dzieci*/Wardęszkiewicz, Bożenna, Zawadzka Elżbieta. Wydanie pierwsze. Warszawa: Difin, 2023.
6. *Potrzeby emocjonalne dziecka: jak uniknąć rodzicielskich błędów, aby wychować emocjonalnie zdrowe, szczęśliwe dziecko*/John Philip Louis, Karen McDonald Louis; przekład: Agnieszka Cioch; [redakcja merytoryczna: Przemysław Mućko] Wydanie II w języku polskim. Sopot: GWP, 2024.
7. *Terapia pedagogiczna: scenariusze zajęć dla uczniów w starszych klasach szkoły podstawowej. Cz. 2*/Radwańska, Anna. Wydanie pierwsze. Warszawa: Difin, 2024.
8. *Terapia pedagogiczna w przedszkolu z elementami integracji sensorycznej: [scenariusze zabaw i ćwiczeń do zajęć korekcyjno-kompensacyjnych]*/[redaktor prowadząca Weronika Zięciak; autorki Justyna Kapuścińska-Kozakiewicz, Marta Baj-Lieder].- Poznań: Forum Media Polska, 2023.
9. *Terapia pedagogiczna w teorii i działaniu: wybrane zagadnienia*/Barbara Skatłbania, Teresa Lewandowska-Kidoń. Kraków: Impuls, 2022.
10. *Wspomaganie funkcjonowania dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym z trudnościami rozwojowymi*/Michalczuk Anna. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, 2023.

Artykuły w wydawnictwie zwartym:

1. *Terapia czy edukacja?: oddziaływania oparte na dowodach w zaburzeniach naurorozwojowych na przykładzie spektrum autyzmu*/Anna Waligórska (Uniwersytet SWPS)// W: *Psychologia edukacyjna*, 2023. S. 333-350.
2. *Tradycyjne metody wspierania rozwoju dziecka - czy wytrzymały próbę czasu?*/Dorota Bednarek (Uniwersytet SWPS). W: *Psychologia edukacyjna*, 2023.S. 503-515.

3. *Wskazówki dla nauczycieli odnośnie do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami w zakresie języka i komunikacji* /Magdalena Kochańska (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie). W: *Psychologia edukacyjna*, 2023. S. 249-262
4. *Znaczenie kompetencji nauczycielskich w determinowaniu jakości procesu edukacji, diagnozy i terapii pedagogicznej prowadzonego w oparciu o nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne*/Grażyna Cęcelek (Akademia Nauk Stosowanych Stefana Batorego, Skierniewice). W: *Nauczyciel a szkoła jako przestrzeń uczenia się i wyrównywania szans edukacyjnych*, 2022. - S. 44-56.

Artykuły w wydawnictwie ciągłym:

1. *Działania z elementami arteterapii na lekcji wychowawczej* /Marta Florkiewicz-Borkowska.//*Głos Pedagogiczny*. 2023, nr 138, s. 44-47
2. *Jak zbudować efektywną współpracę z rodzicami w terapii w kontekście wczesnego wspomaganie rozwoju? : z praktyki terapeuty* /Karolina Michalak. //*Terapia Specjalna Dzieci i Dorosłych*. 2023, nr 1, s. 6-10
3. *Reaktywacja terapii integracji sensorycznej?*/Tomasz Garstka. // *Dyrektor Szkoły*. 2023, nr 1, s. 52-56
4. *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole podstawowej - pomysły na terapię zabawą* /Aleksandra Kubala-Kulpińska. //*Życie Szkoły*. 2023, nr 2-3, s. 27-33

Opracowała: Marta Bensch – Dział Gromadzenie i Opracowanie Zbiorów Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze

**Zapraszamy na FB Ośrodka Doskonalenia
Nauczycieli w Zielonej Górze**

<https://www.facebook.com/search/top?q=o%C5%9Brodek%20doskonalenia%20nauczycieli%20w%20zielonej%20g%C3%B3rze>

